

OOS GEBROOK

Heemkundevereniging Hoensbroek

Jaargang 13 - nummer 3 - november 2020

Oos Gebrook

Een uitgave van de Heemkondevereniging Hoensbroek.
Jaargang 13 nummer 3 – november 2020

REDACTIE:

Jan Bus

Bernard Grothues

Math Mertens

Jo Hermanns

Hein Giesen

Wim Kortekaas

Peter Sikora

E-Mail: redactie@heemkundehoensbroek.nl

AFBEELDINGEN:

Joseph Quaedackers

Ron van Hoof

LAY-OUT

Jo Hermanns

Wim Kortekaas

ACQUISITIE EN ADVERTENTIES:

Jan Bus

Hein Giesen

SECRETARIAAT:

Klinkertstraat 19,

6433 PA Hoensbroek, tel: 045-5217721

E-Mail: secretaris@heemkundehoensbroek.nl

VERENIGINGSLOKAAL:

Schuinstraat 2a 6432CM Hoensbroek

BANK:

NL43INGB0003280562 t.n.v. Heemkondevereniging Hoensbroek

WEBSITE:

www.heemkundehoensbroek.nl

Losse nummers € 3.95

OOS GEBROOK

JAARGANG 13 NUMMER 3 – NOVEMBER 2020

INHOUD

VAN DE REDACTIE	4
DE MARKT	5
2021	6
DE “VAAN VA GEBROOK”	8
VAN DE PENNINGMEESTER	12
TOEN EN NU	13
NIEUW BOEK: ‘HEMELSE HERINNERINGEN’	15
KASTEEL HOENSBROEK OP ZILVEREN DUKAAT	16
HENDRIKUS PENDERS.....	19
PÉ HAWINKELS, LITERAIRE REBEL UIT HOENSBROEK I	23
BREUKER JÓNG HENK VAN DER LINDEN	31
PAARDEN ONDERGRONDS OP DE STAATSMIJN EMMA	38
OPSPORING VERZOCHT	42
BEGUNSTIGERS OOS GEBROOK	43

vanoost

verzekeringen-verzuim-pensioenen
Juliana Bernhardlaan 8
6432 GW Hoensbroek ☎ 045 - 522 42 41

UITVAARTCENTRUM VAN DEN HOUT

Kathagen 10
6361HG Vaesrade
☎ 045- 5212004

VAN DE REDACTIE

Voor U ligt alweer het laatste nummer van ons verenigingsblad 'Oos Gebroek' van het jaar 2020.

Een heel bijzonder jaar, dat nog heel lang in onze herinnering gegrift zal blijven door een virus, dat een enorme impact had op het sociale, maatschappelijke en economische leven van ons allen.

Op de vaart der volkeren, waarin wij al zo lang werden meegevoerd, werd abrupt een rem gezet en de wolken waarop wij genoegzaam gewend waren voort te drijven, werden alsmaar donkerder. Het ritme, waarin we leefden, stokte en wij moesten mee veranderen, maar hoe? Wij waren het niet meer gewoon om terug te schakelen, wij waren zo gewend aan gezwinde vooruitgang, dat we de versneling achteruit moeilijk meer konden vinden.

We hadden en hebben het er vaak moeilijk mee. Angst, onvrede en onzekerheid gingen ons leven mee bepalen en het ontbreken van het zicht op een weer heldere horizon aan de einder maakt het er allemaal niet makkelijker op, maar de zon zal ongetwijfeld weer in volle glans gaan schijnen en die zekerheid hopen wij U in ons gedicht voor het nieuwe jaar te kunnen meegeven.

PS - In ons voorwoord stipt de Redactie meestal kort aan, wat U in het nieuwe blad kunt verwachten. Sorry tot de schrijvers, maar voor één keer leek het ons belangrijker om stil te staan bij de tijd waarin we leven. Een volgende keer komt U weer aan de beurt!

F. NIJSTEN SLIJTERIJ WIJNHANDEL

Kouvenderstraat 158

6431 HH Hoensbroek

☎ 045-5223466

DE MARKT

Column Ben van Melick

De markt was in de jaren '50 het centrum van de wereld, althans voor de jongens uit de omliggende stukjes Hoofdstraat en Muisberg.

Meisjes zag je er eigenlijk nooit, behalve als er kermis was.

Heel vaag herinner ik me een kiosk op dat plein waar de harmonie 's zomers concerteerde, maar misschien spelen de aanvangspagina's van '*De koperen tuin*' van Simon Vestdijk - nog altijd zeer lezenswaard - mij parten. In ieder geval de twee ontzaglijk grote lichtgroen geverfde lantaarnpalen, die er voor in de plaats kwamen, markeerden al gauw de *goals* van ons stenen voetbalveld; vrijwel elke namiddag werd er *partijtje* gespeeld.

Het gladde macadam van het straatje langs de markt was de ideale bodem voor eindeloos *tollen* en *rolschaatsen* en 's winters sleeden wij het Polderstraatje af tussen Amicitia en het café waar later Piet van der Velden resideerde.

Datzelfde hellende straatje was de plek voor *cowboytje* en *landveroveren*, waarbij de jongens van de Muisberg altijd wonnen: durfals, groter en sterker. Een vast clubje verzamelde zich op het stoepje voor hotel Amicitia waar stoute plannen gesmeed werden, of op de in

houtschijven gezaagde kolossale bomen in de houtopslag van Cor Maas, gevaarlijk en verboden, waar we de eerste lessen seksuele opvoeding ondergingen.

Er stonden nog geen auto's op de markt, op een enkele na aan het randje langs de Hoofdstraat tegenover drogist Peter Peters, de Edah en de benzinepomp van Coolen - een grote blauwe Opel Kapitän was een bezienswaardigheid. Daar leerde mijn vader me daags na het communiefeest fietsen op een geelbruin Simplex kinderfietsje gekocht bij diezelfde Coolen.

Vrijdags was er markt, vier lange rijen kramen met aan begin en einde de luidruchtige standwerkers, onder wie de geparfumeerde, chique, modieus casual geklede, gebruide en besnorde *beeldenverkoper* die aan de lopende band de lui zijn waar aansmeerde.

Verscholen tussen de rijen kooplustigen en nieuwsgierigen stond ik zijn radde verkooppraatjes te bewonderen.

Over circus en Koninginnedag maar een andere keer, en natuurlijk over de kermessen waar een krijsende Little Richard, onlangs overleden, en een kreunende Elvis voor mij de sfeer bepaalden.

2021

*Vanaaf d'r daag dat 't virus besjtaet
Kinne vier oos vruijd en oos laed
In 't laeve neet mieë zieëker zin*

*Vuëral es te get ouwer bis
Dien gezóndhaed neet bezunger is
Gieëft 't virus dek d'r letste sjlaag*

*Mer went 't leecht i d'r vreuge möрге
Bringt d'r daag mich neet allaen mer zörge
Es ich mich vruij dat ich d'r toch weer bin*

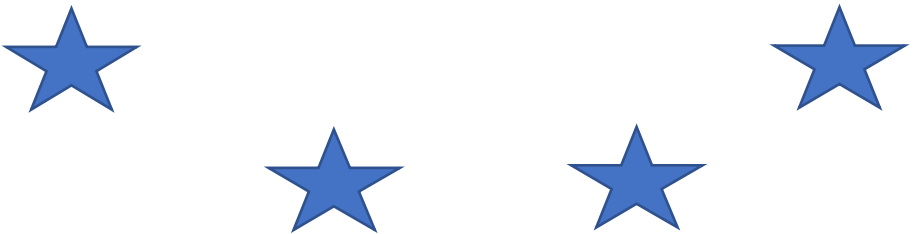
*Mer wiej de ouw luuj dat al wiste:
'Vier laoten ós toch noe neet kiste'
Want 2021 bringt ós zieëker baeter daag!*

MM

2021

*'t Besjtuur en de redaksie wunsjen uch 'n sjoëen Krismes
en vuuër 't kómmend jaor hieël väälvä die baeter daag!*

DE “VAAN VA GEBROOK”

Door Bernard Grothues / Math Mertens

EEN STUKJE GESCHIEDENIS

Hoensbroek dankt zijn naam aan het geslacht Hoen.

Ooit werd er gesproken van “in ghen Broeck”, wat zoveel betekent als “in het moeras”. In 1388 werd Hoensbroek afgescheiden van Heerlen en kwam in het bezit van de familie Hoen. Het oorspronkelijke wapen was een zilveren schild met een zwarte leeuw.

In 1298 trouwde Johan Hoen tzo Broeck met Aleidis van Haren, de dochter van Ogier de Heer van de heerlijkheid Haren of Borgharen,

gelegen in het graafschap Valkenburg. Het wapen van haar familie toonde "een gedwarsbalkt schild van negen stukken, zilver en rood en als helmteken twee ezelsoren, een van rood en de andere van zilver". Het gecombineerde wapen werd veranderd in een gedwarsbalkt schild van acht stukken afwisselend zilver en rood en over alles heen een gekroonde zwarte leeuw. De helm

goud gekroond met een uitkomende zwarte leeuw, met een rode tong en een gouden kroon. Vervolgens werd dit wapen door alle nakomelingen overgenomen.

Op dit familiewapen is ook het Gemeentewapen van Hoensbroek gent en dit wapen vinden we eeuwenlang terug op wimpels, banieren, schilden en zegels, maar zover we weten niet op vlaggen. In het Gemeentewapen werden meerdere keren veranderingen aangebracht, hetgeen een doorn in het oog was van Burgemeester Slanghen en daarom droeg hij een uitvoering van het wapen met een Heilige als schildwachter, hoogstwaarschijnlijk de parochiepatroon St. Jan voorstellend, voor, voor een Rijkserkenning, die op 17 augustus 1858 dan ook verleend werd.

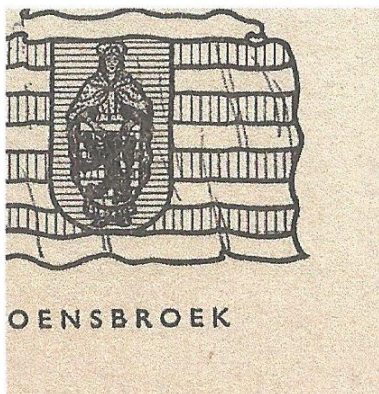

BJÖRN HOCKS ADVOCaat & MEDIATOR

Kouvenderstraat 130

6431 HH Hoensbroek

☎ 045- 4100220

Toen in 1938 alle gemeenten in Nederland werden verzocht om te vlaggen ter gelegenheid van het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina vlagde Hoensbroek bij gebrek aan een eigen vlag met de vlag van de Internationale Vredesbeweging, zoals op de bovenstaande foto is te zien. Waarschijnlijk op initiatief van burgemeester Martin is in 1958 wel een vlag ontworpen en deze vlag staat ook vermeld in het 'Nederlands Vlaggenboek' van Klaas Sierksma, maar binnen de toenmalige gemeenteraad is daartoe geen officieel besluit genomen.

Overigens was eenzelfde vlag uit het wapen van het geslacht Hoensbroek vijf jaar eerder geopteerd door de Belgische gemeente Ham, na fusie met de gemeenten Kwaadmechelen en Oostham.

De gemeenteraad aldaar koos een wapen dat teruggaat op een schepenzegel uit 1704. Het schild daarop toont een gedwarsbalkt wapen van acht stukken met een gekroonde leeuw over alles heen. Het gaat hier om het wapen van de familie Hoensbroek, de Heren van Ham van 1557 tot 1684.

HARREMAN VERHUIZINGEN

De Koumen 28

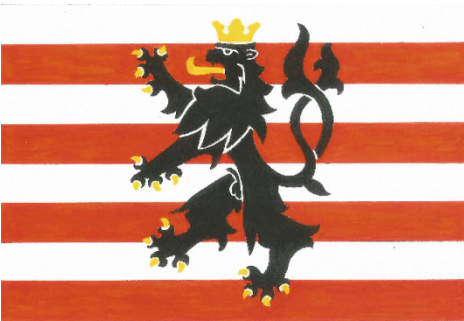
6433 KD Hoensbroek

 045-5233333 - www.harreman.nl

DE VLAG VAN HOENSBROEK

Na al dit onderzoek en informatie ter verduidelijking van de geschiedenis van het wapen van Hoensbroek met betrekking tot de vlag zijn wij tot de conclusie gekomen om een vlag in te voeren, die vlaggenkundig correct is, maar in details verschilt met de gemeentevlag van Ham. Hierin zitten afwijkingen, die historisch en heraldisch niet correct zijn. Zo heeft de zwarte leeuw een dubbele staart en is hij goud gekroond, getongd en genageld, waarmee het wapen werd uitgebreid nadat Karel II, koning van Spanje en heer van de Zuidelijke Nederlanden, aan baron Arnold Adriaan van Hoensbroek de titel markies van Hoensbroek had verleend.

In de vlaggenkunde is het ongebruikelijk om een gemeentewapen op een vlag te plaatsen. Dit wordt dan ook door de Hoge Raad van Adel

ten zeerste ontraden, vandaar dat het wapen in de vlag niet is opgenomen.

Het is goed nu in deze tijd voor Hoensbroek een vlag te voeren, die aan de vlaggenkundige en heraldisch- historische eisen voldoet. De uitvoering hiervan werd toevertrouwd aan René Vroomen, heraldicus en vexillo-

loog uit Echt. De juiste beschrijving van de vlag is nu:

Acht even hoge banen van wit en rood met op het midden een zwarte dubbelstaartige leeuw, geel gekroond, getongd en genageld.

Bronnen:

*Klaas Sierksma: *Nederlands Vlaggenboek. Vlaggen van Nederland, provincies en gemeenten* (1962)

*Lieve Viaene-Awouters en Ernest Warlop: *Gemeentewapens in België. Vlaanderen en Brussel. Deel I Vlaanderen A-L*

*J.M. van de Venne: *Geschiedenis van Hoensbroek, red. Hoensbroek 1967.*(blz. 180)

*Eversen en Meulleners: *De Limburgsche Gemeentewapens, Maastricht 1900* (blz. 103).

VAN DE PENNINGMEESTER

CONTRIBUTIE

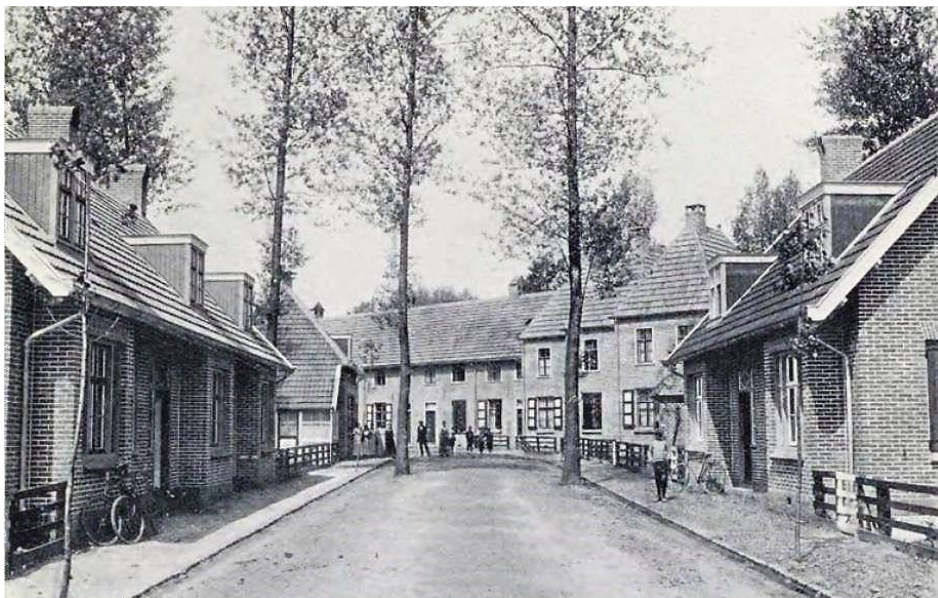
Het jaar loopt alweer bijna tegen het einde en we hebben nog niet van iedereen de contributie ontvangen. Vanaf dit jaar bedraagt de contributie € 17,50. Voor elk volgend lid op hetzelfde adres als het eerste lid is de contributie € 7,50. Bent u dus samen lid dan betaalt u in totaal € 25,- per jaar. U krijgt dan per adres 3 keer per jaar ons ledenblad Oos Gebrook en u kunt tegen een zeer gereduceerde prijs aan onze activiteiten deelnemen, voor niet-leden zijn deze kosten een stuk hoger.

U kunt de contributie overmaken naar ons rekeningnummer NL43INGB0003280562 t.n.v. Heemkundevereniging Hoensbroek. Vergeet niet uw adres te vermelden in de omschrijving. Vanaf 2021 verwachten wij de contributie steeds uiterlijk in het 1ste kwartaal van het lopende jaar. Zo weet u zeker dat u Oos Gebrook het hele jaar blijft ontvangen en met korting kunt deelnemen aan onze activiteiten.

AUTOSCHADE PETER LEUNISSEN
Verlengde Klinkerstraat 22
6433 PL Hoensbroek
☎ 045-5218699

TOEN EN NU

BURGEMEESTER BOSHOUWERSLAAN IN DE SLAK

HEMELSE HERINNERINGEN

DNA van de Schurenberg

Bert en Ger Gerits

ADMINISTRATIEKANTOOR LABOR

VLOEDSTRAAT 34

6361 XH Nuth

☎ 045-5650121

NIEUW BOEK: 'HEMELSE HERINNERINGEN'

In 'Hemelse Herinneringen' voegen ons lid Bert en zijn broer Ger Gerits talrijke genealogische gegevens van de familie Gerits aan elkaar tot een sluitend verhaal.

Op de honderdste geboortedag van hun vader Zef Gerits bezoeken zijn voorouders hun nakomelingen. De hemelse gasten komen in korte inleidende en afsluitende stukjes tekst in het streekdialect aan het woord. De hemelse gasten verwonderen zich over de veranderingen, die zich sinds hun vertrek naar de hemel hebben voorgedaan.

Ze staan daarbij stil bij hun eigen tijd, waarin soms helse omstandigheden het leven zwaar maakten. Het verhaal begint weliswaar in Schandelen, maar speelt zich voor het grootste deel af aan de voet van de Schurenberg (voormalige gemeente Hoensbroek) en in de bovengehuchten van Nuth. Vooral de voet van de Schurenberg staat flink in het hemelse licht. Dat licht schijnt op de Schurenbergseweg, niet ver van de Naanhof en het vroegere café Henssen-Gerits.

Daar vertoefden zeven generaties Gerits. De gemeenschap daar was hecht. Inmiddels is de Schurenberg al lang niet meer de Schurenberg van vroeger. Bij het gedraai op de gigantische rotondes bij de Naanhof moet je het doen met een vluchtige blik op enkele schamele tastbare herinneringen. Dit boek staat echter wat langer stil bij dit bijzondere hoekje onder aan de Schurenberg. Alles draait om de vroegere bewoners en hun naaste omgeving. Het boek kwam tot stand na vijfentwintig jaar genealogisch onderzoek naar de voorouders van de familie Gerits. Bert en Ger hebben ervoor gekozen het boek, op grond van de daadwerkelijke feiten, verhalend neer te zetten.

De prijs van het rijkelijk geïllustreerde, 421 pagina's tellende, gebonden boek bedraagt € 32,50.

Geïnteresseerden in het boek, dat verschenen is onder ISBN-nummer 978-3-86933-254-3, kunnen contact opnemen met Bert Gerits:

hggerits@gmail.com of Ger Gerits: gh-gerits@home.nl

KASTEEL HOENSBROEK OP ZILVEREN DUKAAT

*Na de Markizaatpenning schittert
Kasteel Hoensbroek nu op een Zilveren Dukaat*

Door Bernard Grothues

Na de Markizaatpenning die in 1975 bij gelegenheid van het 300-jarig bestaan van het Markizaat in opdracht van de Stichting Exploitatie Kasteel Hoensbroek werd ontworpen, is er nu een Zilveren Dukaat bij de Koninklijke Nederlandse Munt verschenen. Het thema van deze serie waarin de dukaat uitkomt is 'Nederlandse kastelen'.

Het ontwerp, geïnspireerd op het harnas van ridder Godard van Reede, is onthuld door muntmeester Stephan Satijn. Hierbij waren wethouder Cultuur, Erfgoed, Onderwijs, Jeugd en Wonen Jordy Clemens en Hans Thuis, de directeur van het kasteel, aanwezig. De verkoop is direct van start gegaan op de website van de Koninklijke Nederlandse Munt.

DE DUKAAT

De Zilveren Dukaat werd in opdracht van het ministerie van Financiën geslagen en verscheen als verzamelaarsmunt. De uitgifte met 'Kasteel Hoensbroek' is onderdeel van de lopende serie 'Nederlandse kastelen'. Kasteel Hoensbroek is één van de mooiste kastelen van Europa.

Het kasteel telt meer dan veertig authentiek ingerichte kamers: van een prachtige en sierlijke balzaal tot een donkere, lugubere kerker. Zeven eeuwen lang werd Kasteel Hoensbroek, op enkele periodes na, bewoond. De geschiedenis van het kasteel begint in de veertiende eeuw bij ridder Herman Hoen, de eerste heer van de Nederlandse adellijke familie Van Hoensbroeck. Bijna zeshonderd jaar lang is het kasteel in handen geweest van ridders, graven en markiezen die door de gangen dwaalden. De bewoners vormden samen een bonte stoet van adellijke dames en heren. Bovendien woonde en werkte de bekende Nederlandse dichter-schrijver Bertus Aafjes tussen 1951 en 1973 samen met zijn gezin in Kasteel Hoensbroek. Het kasteel heeft meerdere functies gehad, waarvan een verdedigingsburcht en woonhuis de twee belangrijkste waren. De gigantische middeleeuwse toren steekt als een landmark boven het landschap uit en trekt u richting het kasteel. Wanneer u vervolgens het kasteel inloopt, staat u versteld van alle pracht en praal: het is alsof de tijd er heeft stilgestaan.

VELDMAARSKALK GODARD VAN REEDE IN PLAATS VAN RIDDER HOEN

Het is spijtig dat ridder Hoen niet staat afgebeeld, maar een onbekende veldmaarschalk, die Willem van Oranje III naar Engeland volgde. Helaas schrijft de onverbiddelijke Muntwet voor, dat op dukaten een ridder staat afgebeeld, die landelijk actief is geweest. Veldmaarschalk Godard van Reede (1644 –1703) is de ridder in het harnas van de serie 'Nederlandse kastelen'. Op veertienjarige leeftijd werd de jonge 'Heer van Ginkel' al klaargestoomd voor een militaire carrière en werd hij ritmeester over zijn eigen compagnie ruiters. In 1660 vergezelde hij zijn vader tijdens een diplomatieke missie naar het Spaanse hof, ter gelegenheid waarvan schilder Jurriaen Ovens drie levensgrote portretten van de familie maakte en dichter Joost van den Vondel een lofdicht schreef. Tijdens zijn leven heeft van Reede grote militaire prestaties geleverd in zowel Nederland als het Verenigd Koninkrijk. Lees meer over Godard van Reede en andere historische ridders.

De voorzijde van de Zilveren Dukaat 'Kasteel Hoensbroek' toont, direct in lijn met de Nederlandse Muntwet, een geharnaste ridder met het provinciewapen voor het linkerbeen. In de gehele serie 'Nederlandse kastelen' treedt de historische ridder Godard van Reede ten tonele. Van Reede staat voor het beroemde Limburgse Kasteel Hoensbroek; op zijn schild is het wapen van de provincie

Limburg afgebeeld. Op de voorzijde van de uitgifte leest u het opschrift 'MO.NO.ARG.REG.BELGII.LIMB.'. 'MO.NO.ARG.REG.BELGII.' is de afkorting van het Latijnse 'Moneta Nova Argenta Regni Belgii': Nieuwe Zilveren munt van het Koninkrijk der Nederlanden. 'LIMB.' staat voor de provincie Limburg.

De keerzijde van de uitgifte toont het Rijkswapen met de Koninklijke Kroon tussen de cijfers van het jaartal. Het opschrift luidt 'CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT', Eendracht maakt macht. Daarbij vindt u het munthuis- en muntmeesterteken. Gerelateerde dukaten zijn die van Kasteel De Haar, Kasteel Heeswijk en de provincies Overijssel en Friesland. De munt is te bestellen bij de Koninklijke Nederlandse Munt. Kosten € 49,95 Bron: Koninklijke Nederlandse Munt

VERBOEKET - HYPOTHEKEN & VERZEKERINGEN

Nieuwstraat 6A
6431 KT Hoensbroek
☎ 045- 5281760

GEURTEN DEUREN

Hommerterweg 27
6431 ER Hoensbroek
☎ . 045 5212531

HENDRIKUS PENDERS

HET EERSTE HOENSBROEKSE BURGERSLACHTOFFER TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG

Door Hein Bisschops

Op zoek naar mijn familie Penders-Bisschops uit Hoensbroek kwam ik bovenvermelde naam tegen in de archieven.

Hendrikus Penders komt echter niet in onze stamboom voor, maar

zijn verhaal is bepalend voor de Hoensbroekse historie in de tijd van de Tweede Wereldoorlog.

Zijn ouders en voorouders komen uit Wijchen in Gelderland. Theodorus Penders geboren op 29 januari 1816 in Wijchen is gestorven op 5 maart 1899 in Hatert. Hij

trouwde op 28 juli 1849 te Wijchen met Elisabeth Sanders, geboren te Overasselt op 19 november 1821, zij overleed te Wijchen op 20 september 1893.

Het echtpaar kreeg zeven kinderen.

Het zevende kind, Theodorus Penders, werd geboren op 21 april 1864 te Wijchen en overleed aldaar op 21 februari 1900. Op 19 augustus 1892 trouwde hij in Wijchen met Johanna Ruis, geboren op 18 augustus 1870 in Afferden. Het gezin Penders-Ruis kreeg 4 kinderen in Wijchen, een dochter en drie zonen: dochter Elisabeth en de zonen Hendrikus, Theodorus en Antoon.

Theodorus kwam op 25 maart 1920 als eerste van de broers te wonen in het gezellenhuis aan de Akerstraat. Zijn broer Antoon volgde op 9 juni 1920. Deze woonde later in de Hoofdstraat naast Steengraver.

De ouders woonden op het Emmaplein in Mariarade.

Hendrikus kwam als laatste broer in het gezellenhuis wonen op 27 september 1920.

Hendrikus Penders was ongehuwd en werd mijnwerker.
Hij verhuisde op 27 april 1939 naar de Kouvenderstraat.

PARTYCENTRUM AMICITIA

Markt 9

6431 LG Hoensbroek

☎ 045- 5212999

Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers ons land binnen. Hendrikus Penders was op weg naar zijn werk als mijnwerker (houwer) in België. Via een stalen brug tussen Stein en Meers moest hij het Julianakanaal over. Deze brug werd bewaakt door soldaten. Om een snelle Duitse opmars tegen te gaan moest de brug opgeblazen worden. Echter om vier uur 's nachts naderde een Duits overvalcommando vanuit Stein de brug. Na een vuurgevecht wist dit commando de brugbewaking uit te schakelen. De brug was onbeschadigd en een Nederlandse soldaat sneuvelde, anderen raakten gewond, later stierven er alsnog twee aan hun verwondingen. Hendrikus Penders is waarschijnlijk op die plaats neergeschoten op weg naar zijn werk. Een ambtenaar uit Stein noteerde op 5 juni 1940 zijn overlijdenstijdstip: 5 uur Nederlandse tijd. Tot en met de eerste helft van 1940 verschilde de tijd in Nederland 20 minuten met de West-Europese tijd. Zijn lichaam is nooit gevonden.

Het Rode Kruis vraagt op 14 april 1945 aan burgemeester Martin of er nog gegevens zijn over burger-slachtoffers van de gemeente Hoensbroek. Op de lijst van de burgemeester staat onder andere dat Hendrikus Penders, geboren op 2 juni 1894, op

10 mei 1940 is gedood door oorlogsgeweld. In 1956 werd een oorlogsmonument onthuld op de Kapelaan Berixstraat in Stein, aan het Julianakanaal.

Het bestaat uit een gemetseld voetstuk waarop het borstbeeld geplaatst is van kapelaan Berix. Hij was geboren in Meers, toentertijd kapelaan in Heerlen en als verzetsman in Sachsenhausen om het leven gekomen. Op een marmeren plaat van het monument met daarop de namen van de slachtoffers staat onder het hoofd "Burgerslachtoffers 1940-1945" ook de naam "PENDERS H".

Ieder jaar vindt hier op 4 mei de dodenherdenking van de gemeente Stein plaats.

Bij mijn onderzoek en bezoeken aan de familie Penders-Rorik en Leistra zijn, zowel in Wijchen, Sittard en Kerkrade, geen foto's van hem gevonden. Wat blijft is zijn naam op het oorlogsmonument!

Bronnen:

Burgerlijke stand gemeente Wijchen
Gelders Archief

Burgerlijke stand Gelderland

Overlijdensakte nr. 33 dd. 5 juni 1940
gemeente Stein

Gezinskaart 1920-1940 gemeente
Hoensbroek,

Regionaal Historisch Centrum Limburg,

Centraal bureau voor Genealogie te Den Haag

Overlijdensakte 47/1940 Gemeente Hoensbroek,

Website Heemkundevereniging Hoensbroek.

HOWA BINNENHUISDECORATIE

Nieuwstraat 12-14
6431 KT Hoensbroek
☎ 045- 5212900

GROND EN GOED MAKELAARDIJ IN AGRARISCH VASTGOED

Hofdwarsweg 49
6161 DE Geleen
☎ 045- 5213468

PÉ HAWINKELS, LITERAIRE REBEL UIT HOENSBROEK I

Door Ben van Melick

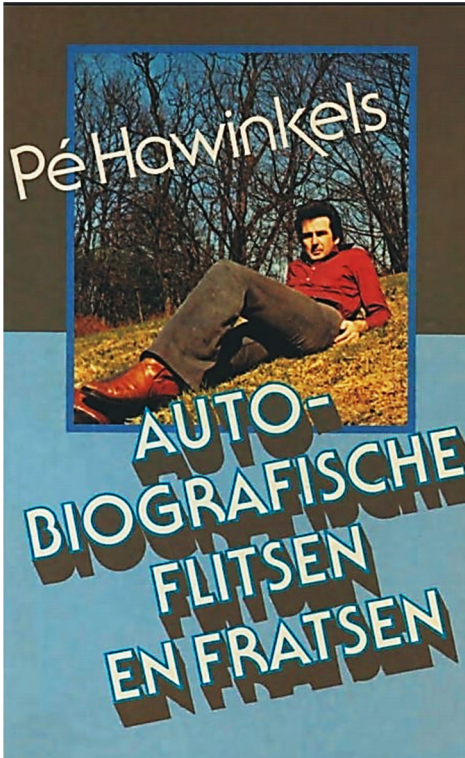
**men zegt wel dat dichters, smulpapen en dronkaards
gebrek hebben aan liefde en warmte en genegenheid
dat is niet waar
zij hebben er geen tijd voor** *(Pé Hawinkels)*

Tekening: Joseph Quaedackers

Bernard Grothues publiceerde in 2010 een inventaris van Hoensbroekse auteurs en kwam tot het respectabele aantal van 29.

De dichter/ schrijver/ vertaler Pé Hawinkels (1942-1978) is een van hen. Eind jaren zestig was hij een van de schrijvers die de Nederlandse literatuur een nieuw, eigentijds gezicht gaven.

Hawinkels werd geboren in de Mgr. Lebouillestraat in Hoensbroek, zijn vader werkte op de nabij gelegen Staatsmijn Emma. Pé ging naar de inmiddels gesloopte Sint-Petrusschool aan de Wilhelminastraat waar meester Rats bewind voerde, daarna bezocht de excellente leerling het befaamde gymnasium van het Bernardinuscollege in Heerlen. Een slimme, nieuwsgierige, wijsneuzige jongen die misdienaar was in de grote St-Jan maar evengoed mee knokte in de gevechten met de jongens van de Slak en andere 'kollonieën'.

Meester Van 't Hooft noemt hem in *Autobiografische flitsen en fratsen* (1969), de hilarische beschrijving van Pé's lagere school-

jaren in Hoensbroek, *een wat eigengereid en lastig maar onmiskenbaar universeel genietje*. In de onnavolgbare, weelderige Hawinkels-taal geeft de verteller in 126 pagina's een fascinerend beeld van Gebroek in de jaren '50, bevolkt door vele bekende personages die ook onder pseudoniem opgevoerd worden; zo wordt meester Rats meester Muis. Hij neemt geen blad voor de mond in zijn beschrijving van de gevechten tussen de 'jeugdbendes':

... het andersdenkende schorem van Hennie Mesdag, het ordinaire krapuul van de Dem, de Slak of de Butting, of anders zeker het onuitsprekelijk gajes van het Emmakinderhuis, welks bewoners uiterst doordringende en arrogante keelklanken uitstootten, als een schop die over stoeptegels of een duimnagel, die over het bord krast en schuurt; binnen enkele ogenblikken, voor een der onzen het woordje 'pap' in de mond had kunnen nemen, zouden de smeerlappen onze hut verwoest hebben, stokken uit onze bomen hebben gesmeten en alleen lopende clubleden de bril hebben afgepakt, op de grond gegooid en de tanden uit de smoel geslagen.

Zinnen als lenige woordstapelingen, even precieze als karikaturale beschrijvingen en zichtbaar schrijfplezier kenmerken deze virtuoze verhalenverteller. De jonge Hawinkels zat dagelijks in de St-Jan, verplicht kerkbezoek - verzuim werd door meester Rats en de zijnen in het rap-

port genoteerd, en de imposante crucifix boven de communiebank inspireerde hem tot de volgende fantasie:

En dan die kerk weer. Daar hing boven de communiebank, die de breedte van het hele middenschip besloeg, opgehangen aan de nok van het dak, een reusachtig kruisbeeld. En niet zomaar een kruisbeeld, godverdomme nee, een kruisbeeld als een krokodil. Wel een meter of drie lang, wel twee en meer breed – ook wel drie, schiet me te binnen, want is het niet een soort Godsbewijs, dat het menselijk lichaam, met zijwaarts gestrekte armen, de vorm van een kruis heeft, en is de lengte zo van vingertoppen tot vingertoppen niet gelijk aan die van kruin tot voetzolen? – en wel twintig centimeter, met het corpus erbij meer dan een halve meter dik. Er zaten massa's ornamentele krullen aan en uit-

steeksels van symbolische aard, het was geschilderd in de lustigste kleuren, en er hing een beeld aan van een Christus, zo naakt & vreeswekkend om te zien, dat men bij ons in de kerk maar zelden de ogen in vroomheid ten hemel sloeg. Deswege is het kruis later

dan ook verwijderd. Toen kwam er ook een tafel als altaar, waaraan de mis gelezen werd met het gezicht naar het volk gekeerd, toen deden ze de communiebank weg en werd er staande gecommuniceerd, net in een tijd dat, een van een heel net binnensmondse heilsformules, juist een zinsnede als 'samen aan tafel gaan' gouden tijden beleefde, kortom, toen was de lol er goed af. Maar dat kruisbeeld, daar boven in de kerk, dwars & biologerend, was opgehangen aan twee ijzeren stangen, tussen zon en maan, herder laat je schaapjes gaan, dat kruisbeeld daarnaar keek ik, toen ik nog geen misdienaar was, en dus nog

geen toegang had tot het priesterkoor achter de communiebank, gedurende de hele Mis. Er zat een punt aan, en nu was het zo mooi je voor te stellen, dat de kolos op zekere dag omlaag sodemieterde, midden tussen de communicanten. 'Krrraakks', zou het gaan en het geaderde marmer zou als gebroken ribben uit de vloer omhoog steken. In het aller gunstigste geval zou de punt van de neerstortende gigant zich in het hoofd van Hermine Stachelbeer boren, dat mispunt, en haar infame hersentjes met bloed vermengd in het rond doen spat-ten, bij voorkeur in de gezichten van de burgemeester en wethouders, als die – een pikante bijzonderheid: de burgemeester was protestant, behoorde tot het slag mensen, waarvan iedereen weet, dat het de hele dag zit te gapen, en zijn gebeden niet richt tot god, maar tot de pispot – tijdens een uitzonderlijk hoge feestdag zaten te blinken, ketenen om de nek en hoge hoeden op de zetel achter zich. Dan zou het kruis, hoog opgericht en gruwelijk, aan de tenen schots en schamel gede-coreerd door marmersplinters, als gras, als ijs, een moment lang in alle angstaanjagende glorie staan, een monsterlijke schaduw in het tamme licht dat door de gebrandschilderde ramen naar binnen streek. Dan zou het langzaam, traag, zonder haast, zijn prooi verzekerd weten, voorover de kerk indonderen, als een gorilla van meer dan abnormale afmetingen, - en met zijn armen en onder zijn romp zou het de mensen verbrijzelen die daar in het middenschip zaten te zitten: mannen en vrouwen door mekaar, met hun beste pakken, op gehuurde plaatsen met hun familienaam op emaille naamplaatjes in de bank geschroefd, onwrikbaar & geheiligd, maar in de zijbeuken, waar je niet meer dan vijf cent per keer voor en plaats hoefde te betalen, daar bleef iedereen ongedeerd, links de mannen, en de vrouwen rechts.

De tweede druk van Autobiografische flitsen en fratsen – de titel geeft al aan dat we de verhalen met een korrel zout moeten nemen - bevat overigens een informatief nawoord van zijn oudste broer, Koos Hawinkels, bekend als onderwijsvernieuwer. Ik geniet er nog altijd van ook na zoveelste lezing, van de originele, uitbundige stijl, van die

uitpuilende zinnen, de terzijdes, de retorische trucs. Provocatief, eigenzinnig, ongehoorzaam taalgebruik, dat zijn eigen regels stelt. We zitten in de jaren zestig: verzet, ongehoorzaamheid en spel zijn de sleutelwoorden.

Pé Hawinkels bleef de grote St-Jan incidenteel bezoeken, hij is er begraven op het kerkhof tegenover de kerk. Hij was een sceptische kerk-ganger. Ik zag hem een enkele keer staan tussen het onwillige manvolk achterin onder het oksaal in de zondagsmis van kwart over elf: lange zwarte, elegante mantel, zwarte coltrui, spitse schoenen, besnord, arrogant-verveelde blik. Mijn held. Ik bewonderde hem, wist van zijn roem in het Nijmeegse, zijn status als schrijver.

Hawinkels heeft niet veel proza geschreven. Naast de speelse autobiografische aantekeningen publiceerde hij nog één kort verhaal in het jaar voordat hij op 34-jarige leeftijd in 1978 plotseling stierf onder onduidelijke omstandigheden op zijn kamer in Nijmegen, de stad waar hij was gaan studeren, eerst

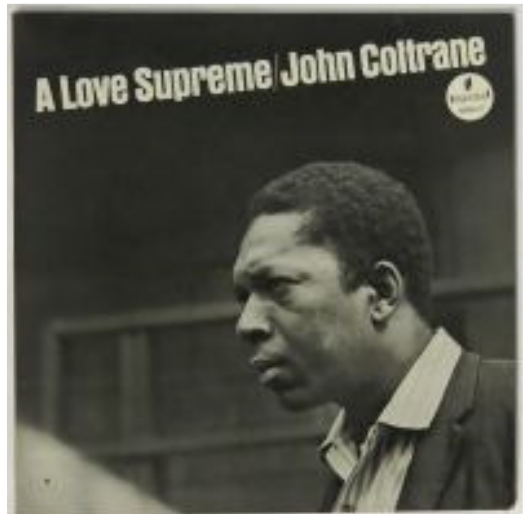
klassieke talen later Nederlands. Beide studies maakte hij niet af, druk als hij was met schrijven, vertalen en studentikoze activiteiten, ook in het uitgangscircuit. Hij gedijde in de turbulentie van de jaren zestig: kritiek en opstand èn seks, drugs en rock&roll, voor wie bij de tijd was. Hij wordt gezien als een typische representant van de protestgeneratie die zich wilde bevrijden van de knellende banden van starre religie, vastgeroeste politieke en sociale denkbeelden en die ging voor het nieuwe, het avontuur van de ongehoorzaamheid. De wereld, de maatschappij en de kunst moesten nieuw gemaakt worden. Pé bekeek dat

gewoel welwillend-kritisch maar verbrak wat kunst, kerk en maatschappij betreft nooit de banden met de traditie. In de Nijmeegse studentenpers was hij de schrijvende rebel die alles en iedereen de maat nam en indien nodig aan de schandpaal nagelde: provocerend en geestig, studentikoos ook, dus ook vaak flauw. Zijn schrijftalent werd al gauw opgemerkt. Binnen de kortste keren schreef hij beschouwingen en literaire recensies voor het zich radicaal vernieuwende katholieke literaire tijdschrift *Raam*, ook over muziek. Daarin was hij een voorloper, hij oordeelde in lange, doorwrochte stukken over klassieke muziek maar ook over pop en jazz.

Ik weet nog dat ik zo rond 1965, 't op een drafje naar de openbare bibliotheek tegenover het nieuwe postkantoor zette om als eerste het tijdschrift *Raam* en *Merlyn* in handen te krijgen, voordat Frans R. er opdook, om stiekem de desbetreffende pagina's eruit te scheuren: niemand heeft het ooit gemerkt, wij waren de enigen die ze lazen.

Ik herinner me de juichende bespreking van het witte dubbelalbum van The Beatles en van het meesterwerk *A love supreme* van John Coltrane. Hawinkels was *jazzist*, hij leefde en dacht bezielde, verwierp

het verschil tussen hoge en lage cultuur, werkte even goed samen met de classicus Pius Drijvers, met wie hij het Bijbelboek Job vertaalde, als met rockstar Herman Brood. voor wie hij liedteksten schreef, waarvan er een aantal op de eerste twee elpees - op de binnenhoes van de eerste staat hij afgebeeld - van Brood terecht kwamen. De tekst van 'Prisoners' (Shprintsz 1978) is een van zijn beste, ook omdat hij daar in een paar regels een compleet kunstprogramma verbeeldt.

*you'll never ever find the song within you
preoccupied you were with bein' free:
find yourself a jail
only prisoners can sing
find yourself a crutch
only crippled ones can swing*

*(Je zult het lied dat diep in je-
zelf verborgen ligt nooit vin-
den, je was te zeer bezig met
vrij te zijn. Zoek een gevange-
nis voor jezelf, want alleen ge-
vangenen kunnen zingen, ga
op zoek naar een kruk, alleen
kreupelen kunnen swingen)*

Met dit lied poetst hij een oud romantisch ideaal op: de dichter moet authentiek zijn, hij creëert in strijd met de wereld, hij zal het wereldse overstijgen. Hawinkels was in wezen dichter; daarover in een tweede deel van dit biografietje.

Bernard Grothues. 'Hoensbroekse schrijvers en dichters'.

Biografische en bibliografische gegevens van negenentwintig auteurs. Een uitgave van Heemkundevereniging Hoensbroek. Het hoofdstuk over Pé bevat een uitstekend portret van de schrijver als kind van zijn tijd.

HEUNEN COIFFEUR HERENSALON

Wilhelminastraat 76
6431 XX Hoensbroek
☎ 045- 5211324

ROB PETERS – LIMBURGS BAKWINKELTJE

Wijngaardsweg 16
6412PJ Heerlen
☎ 045- 5226693

BREUKER JÓNG HENK VAN DER LINDEN

GRONDLEGGER VAN DE NEDERLANDSE JEUGDFILMS

door Bernard Grothues

In het rijtje van de BN'ers onze BJ'ers, b.v. componist Jef Penders, architect Piet Mertens, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Klaas de Vries, glasontwerper Max Verboeket en letterkundige Pé Hawinkels, ontbrak tot op heden Breuker Jóng en filmpionier Henk van der Linden. Met meer dan 80 films is hij de grondlegger van de Nederlandse jeugdfilm. Ter gelegenheid van zijn 95ste verjaardag verscheen dit jaar zijn biografie *Tussen de filmrollen*, waarin hij terugkijkt op zijn leven en zijn carrière.

Hij is de meest productieve filmer die Nederland ooit gekend heeft. Hij was scenarioschrijver, cameraman, regisseur en producent van tal van Nederlandse jeugdfilms. De op 3 mei 1925 in Hoensbroek geboren Henk van der Linden volgde de Handelsschool in Heerlen en een cursus beroepsfotograaf. In 1951 trouwt hij met Mary Boosten, een oudere zus van Theo Boosten, eveneens BJ'er en bekend internationaal scheidsrechter. Bij zijn ouders in de aan het woonhuis grenzende Emma Bioscoop op de Heisterberg in Hoensbroek groeide hij

op. In de dertiger jaren opende zijn vader de nieuwe Cinema Palace in dezelfde straat hogerop. Henk begint in de oorlog met een fotowinkel en later een kantoor voor filmverhuur en de Limburgse Reisbioscoop Exploitatie. Daarna moest hij in militaire dienst, waar zijn vaardigheden al gauw werden opgemerkt en waar hij terecht kwam bij de LFFD, Leger Film- en Fotodienst en betrokken raakte bij de productie van diverse voorlichtingsfilms. In zijn memoires schrijft hij, hoe die bioscoop tijdens de oorlog gouden tijden beleefde. "De bioscoop was de enige vorm van ontspanning", schrijft hij. "Kermis, carnaval, dans, toneel en andere vormen van amusement waren afgeschaft." En dus liep het storm voor de filmsterren van toen: Zarah Le ander, Heinz Rühmann, Marika Röck en Theo Lingens. Het was zo wie zo een drukte van belang in het filmtheater. Behalve 'gewone' onderduikers werden

er ook piloten verstoppt. Onder de bioscoopvloer had zijn vader een schuilplaats ingericht voor neergehaalde vliegeniers. De Hoensbroekse Emma Bioscoop had een levensbepalende rol. Zijn vader Cor had het bioscoopbedrijf overgenomen van Heinrich te Poel. De vele filmactiviteiten die Henk later zou ontplooiën, vloeiden direct voort uit de filmvoorstellingen, die hij van kleins af aan bijwoonde. Johnny Weissmuller als Tarzan, Douglas Fairbanks als Zorro en Laurel & Hardy waren vanaf zijn prille jeugd metgezellen geweest. Geen wonder dat actie en slapstick ook de ingrediënten vormden van de korte en lange films die hij vanaf 1943 zelf zou maken.

HOOFDROLLEN VOOR DE KINDEREN COR EN JOS VAN DER LINDEN

Midden in de oorlog ging hij aan de slag, zonder filmopleiding, volledig autodidact. In zijn eerste film: *'Richard knapt het op'* speelde de achttienjarige Van der Linden zelf de hoofdrol, met zijn vader achter de camera. En ook voor de latere films van zijn productiemaatschappij Rex Film werden familie en vrienden ingeschakeld. Zijn vader bouwde de decors. Zijn vrouw Mary deed de grime en de catering. En in de zomervakanties speelden zijn kinderen Jos en Cor allerlei rolletjes.

Cor van der Linden, (*1951 Hoensbroek) de zoon van Henk speelde op driejarige leeftijd een eerste rolletje in *'Sjors van de Rebellenclub'*, een filmcarrière, die 30 jaar zou duren. Met maar liefst 35 kleine en

grote rollen voert hij de ranglijst aan. Doordat hij opgroeide in de filmwereld van zijn vader was hij op jonge leeftijd al een uitstekend ruiter en chauffeur, ook mocht hij geregeld zijn vechtkunsten tonen. Cor studeerde aan de HTS voor Elektrotechnisch Ingenieur, naast het acteren was hij cameraman en belichter. Tegenwoordig woont hij in Wenen.

V.l.n.r: Henk van der Linden, Lydia van den Nijden (script-girl), Dik van Doodewaard (meester Snorkel), Raymond van Haaf (Billy Turf), Hub Consten (Deuk) en zittend Jos van der Linden (Jossie). Deze foto is gemaakt voor de oprit van Thull 11a, waar Henk van der Linden jarenlang woonde. Het huis werd meerdere malen gebruikt in zijn films, in de twee laatste Billy Turf-films stond het decor als schuilplaats van de boeven.

Jos van der Linden, (*1953 Hoensbroek) de dochter van Henk had al als baby haar eerste rol te pakken, eveneens in '*Sjors van de rebellenclub*'. Daarna volgde al snel een hoofdrol in '*Trouwe kameraden*'. Jos hield van sporten, in haar vrije tijd beoefende ze judo en haar vaardigheden mocht ze vele malen tonen in de rollen die volgden. Ze genoot van de stunts en achtervolgingen in de vechtszenes die ze speelde. Toen ze ouder werd ging Jos zich ook met de technische kant van het filmen bemoeien, ze werd geluidseffectenspecialiste scriptgirl én assistent-regisseuse. Jos speelde 24 rollen en woont tegenwoordig in Frankrijk.

Mary van der Linden-Boosten (*1927 Hoensbroek- † 2015 Tuddern) was talentscout van Rex Film, zij ontdekte menig jong acteur maar was ook verantwoordelijk voor de make-up, de catering en de rekwisieten. Zij wist de meest vreemde voorwerpen te vinden. Bovendien ontwierp en maakte ze de kleding voor zigeuners, ridders, indianen en piraten! Kortom, Mary was onmisbaar en had een groot aandeel in het succes van Rex Film. Zij speelde 8 rollen o.a. in *De Spin* en *Ongewapend vechten*. Een acteur die verder niet vergeten mag worden was **Hub Consten** (* 1916 Brunssum- † 2002 Heerlen) Hij was van beroep administratief mijnbeambte. Als speler en regisseur van het Zuid-Limburgs Toneel had hij zijn sporen verdiend, alvorens hij zich aansloot bij Rex Film. Zijn debuut op het witte doek maakte hij in 1957, als professor Donkers in '*De nieuwe avonturen van Dik Trom*'. Als filmacteur was hij uniek, hij kon iedere rol spelen. Of het nu een boef, clown, brave pater of wrede piratenleider was, Hub schitterde in iedere rol. Klein van gestalte, maar als hij acteerde dan was hij opvallend aanwezig. Op latere leeftijd deinsde hij niet terug voor gevaarlijke stunts. Op Hub Consten kon je altijd van op aan. Hij was in 2001 nog te zien in de documentaire '*The Rex Files*'. Hub Consten speelde 34 rollen.

MY COPY - COPY PRINT & MORE

HORSELSTRAAT 6

6361 HC NUTH

☎ 045- 577 8772

MEER DAN TACHTIG FILMS VAN ZIJN REX FILM PRODUCTIE-BEDRIJF

Met zijn bedrijf Rex Film Productie maakte Henk van der Linden tussen 1943 en 1984 maar liefst 81 films, waaronder een veertigtal lange speelfilms, zoals de allereerste Nederlandse western. Het begint met *Richard knapt het op* (1943) gevolgd door *Burcht der verschrikking* (1944) en de *Spin-serie* (1948-1949). Intussen maakte hij vele reportages zoals de intocht van de Amerikanen in Hoensbroek, een bijeenkomst van de Limburgse verzetsstrijders en een documentaire over de kroning van Juliana. Van der Lindens eerste jeugdfilm: *Drie jongens*

en een hond verscheen in 1951. Het was een 16 mm film zonder geluid. Maar dat mocht de pret voor de toeschouwers niet drukken: tijdens de projectie in de buurthuizen en patronaatszalen, maakte Henk de geluiden er gewoon live even bij. De film was zo'n groot succes, dat hij besloot op 35 mm te gaan filmen. Daarna volgden *Sjors van de Rebellenclub* (1954) en *De nieuwe avonturen van Dik Trom* (1957).

Deze laatste film was 28 jaar lang onafgebroken in de bioscoop te zien en staat hiermee in het Guinness Book of Records, verder *Sjors en Sjimmie op het Piraateneiland* (1962). Op deze film volgde *De avonturen van Pietje Bell* (1963). In '*Sjors en Sjimmie en de gorilla*' (1965) was niemand minder dan de vader van Henk de gorilla in een gorillapak. Voor de scène waarin het beest in een jeep stapt en ermee wegrijdt, nam Henk de rol even over. Deze film was een daverend succes met een bezoekersaantal van 182.789 bij de première op 26 mei 1966.

In de *Lieverdjes uit Amsterdam* (1973) stond de vakantievilla van de dames Ine en Kitty recht tegenover het oude huis van de familie Van der Linden in Thull op 11A. In dit gehucht in Schinnen waren de Van der Lindens de eersten, die er een bungalow bouwden. Hier werd op locatie gefilmd. Er was geen bakker, geen slager, geen café, geen gemeenschapshuis en geen supermarkt. Het was er heerlijk en het viel de familie bij hun vertrek in 2003 naar Tuddern zwaar, om afscheid te moeten nemen van dit afgelegen plaatsje, waar zij 45 jaar verbleven en waar hun kinderen opgroeiden.

ROLF DE JONG AUTOSCHADEBEDRIJF

De Koumen 60

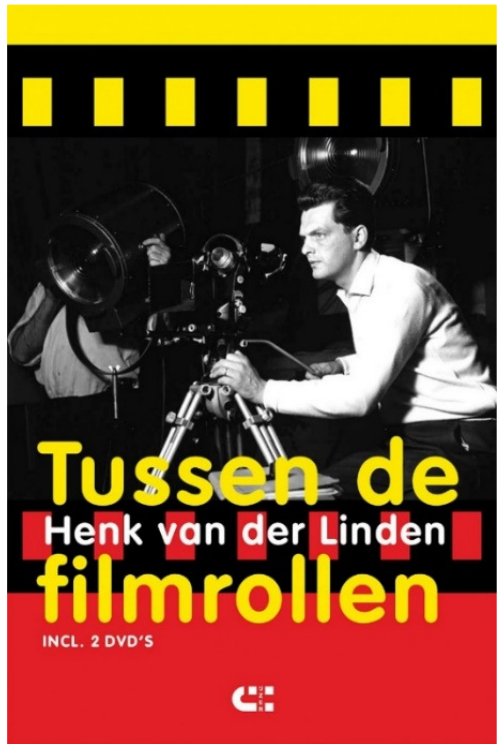
6433 KD Hoensbroek

☎ 045- 5210590

De trilogie *Billie Turf, het dikste studentje van de wereld* (1977), *Billy Turf haantje de voorste* (1981) en *Billy Turf contra Kwel* (1982) volgden daarna.

In 1984 verschijnt zijn laatste grote film *Wie het laatst lacht*. In een periode van 40 jaar trokken zijn films miljoenen bezoekers

In zijn boek, met mooie fotokaternen, zitten ook twee dvd's met vier van zijn door Eye Filmmuseum gerestaureerde films, waaronder de Pietje Bell-verfilming. Mensen die zijn films in hun jeugd zagen, reageren er vaak nostalgisch op: het brengt ze terug naar hun jeugd jaren en genoeglijke uurtjes in de buurtbioscoop. In zijn memoires haalt Van der Linden meermalen critici aan die zijn werk amateuristisch vinden en stelt daar dan positieve recensies tegenover die het acteerwerk wél prijzen. Toen hij zijn films, die soms 60 jaar oud zijn maakte, was er bijna geen Nederlandse filmproductie en kinderfilms waren er sowieso niet. Van der Linden voorzag in een behoefte en het is dan ook niet gek dat miljoenen kinderen er veel plezier aan hebben beleefd.

Bronnen: *Henk van der Linden. *Tussen de filmrollen incl. 2 Dvd's*. Uitgeverij IJzer, Utrecht (2020)

CONSTRUCTIEBEDRIJF WIEL PETERS

Economiestraat 47 A

6433KC Hoensbroek

☎ 045- 521 10 57

PAARDEN ONDERGRONDS OP DE STAATSMIJN EMMA

door Hein Bisschops.

In het begin van de mijnbouw, rond 1866 gebruikte men op de Domaniale Mijn te Kerkrade al Belgische trekpaarden.

De paarden werden onder de liftkooi in een tuig gehangen.

Meestal werden ze na een aantal jaren blind in de donkere mijn. Na ongeveer 10 jaar gewerkt te hebben ondergronds gingen de meeste van hen direct naar het slachthuis. Rond 1930 waren er op de Emma nog ongeveer 50 paarden ondergronds. De paarden werden gebruikt voor transportdoeleinden zoals het voorttrekken van de kolenwagens. De paardenstalling lag direct naast de schacht vanwege de reuk. Er waren speciale

stalknechten die zorgden dat de stallen elke dag voorzien werden van vers stro. De betonnen stallen werden ook elke dag gereinigd en uitgespoten, door de knechten. Na iedere dienst ondergronds werd het paard afgewassen en naar de stal gebracht. De stal werd nog 4 uur verlicht voordat het licht gedoofd werd. Het paard werkte 8 uur op iedere dag, middag-of nachtdienst. Er waren grote en kleine paarden, afhankelijk van de plaats waar ze nodig waren. Ondergronds was een hoefsmid aanwezig voor het beslaan van de paarden. Als ze ziek waren werden ze ondergronds behandeld door een veearts.

De kop van het paard werd beveiligd door een kap tegen eventuele verwondingen.

Gerrit van Malsen uit Hoensbroek werd in het jaar 1985 benaderd door de schrijver Frans Dieteren voor zijn boek 'Koele en Koempels'. Hierin vertelde hij zijn ervaringen op de 'koel'. O.a. dat hij een dierenvriend was en dat hij paardenjongen op de Emma was geweest. Gerrit mende het paardje Tinus, een van de tientallen trekdieren die in de Limburgse mijnen ingezet werden bij het transport van kolen en stenen. Dagelijks plukte of jatte hij voor zijn 'werkmaker' een bos dauwgras met verse klaver. Zijn opzichter beloonde de paarden-

liefde met een dubbele extra premie per dag.

De paarden waren van groenvoer verstoken en zagen, wanneer zij eenmaal ondergronds waren, niet meer het daglicht. Alleen de paardjes, die in de Sophia Jacoba in Hückelhoven werkzaam waren, kwamen één keer per jaar een week bovengronds. Dat was rond de Pinksteren, wanneer de mijn acht dagen stop lag. De paarden mochten dan een week in een wei nabij de mijn grazen.

Gerrit en Tinus waren goede maatjes. Het paardje hinnikte blij wanneer hij zijn baas zag. Het dier verdomde het echter om een stap te verzetten voordat het een groene hap en het dagelijkse toetje-een pepermuntje-verorberd had.

VAN OERS ASSURANTIËN

Kouvenderstraat 238

6431HK Hoensbroek

☎ 045- 5212856

Tinus luisterde naar geen andere paardenjongen. Hij werd vals wanneer iemand zijn naam langgerekt riep. Als hij de kans had mepte hij er flink op los, zegt Gerrit.

Voordat de paarden aan het dagelijks werk begonnen, werden de hoeven ingevet. Op maandag of na een vrije dag was het een crime om de dieren uit de stal te halen.

De paardenjongens, die het waagden om de dieren van achteren te benaderen werden genadeloos neergetrapt. Je moest door de krib kruipen om het paard het bit in te doen, zegt Gerrit.

Gerrit beleefde aan het mennen van de paarden veel vreugde maar ook leed. Hij roste een koempel af omdat hij een paard, dat hij in de trein onmogelijk op gang kreeg, met een steenknuddel te lijf ging.

Hij hilde als een klein kind toen het paard Karel, dat hij mende, een zwaar ongeluk kreeg en ondergronds moest worden afgemaakt. Hij voelt nu nog de pijn van de dolkstoot die de slager-die tegenover de Emma woonde-in het paardehart plaatste. Gerrit voelde zich nog een

LENDI MEN | WOMEN | FASHION

Kouvenderstraat 13/15

6431 HA Hoensbroek

☎ 045- 5212430

beetje schuldig aan dit ongeluk. Ik moest de kolen vervoeren naar een opbraak. Vlak voor de opbraak waren luchtdeuren geplaatst. Het dier ging automatisch opzij staan om de rijdende trein te laten passeren. Omdat de ontkoppeling van de trein mislukte, werd Karel door de kolentrein meegesleurd en tussen de kolenwagens en de luchtdeur geradbraakt. Voor de deuren moest het paard afgemaakt worden.

Een ander paard, dat in de ladderafdeling van de opbraak viel, kwam er zonder kleerscheuren af. Met een lier en andere hefwerktuigen werd het dier uit zijn netelige positie bevrijd, zegt van Malsen.

Paarden, katten en muizen waren naast de mens de levende wezens ondergronds. De muizen kwamen op het voedsel van de paarden af. Paardenjongens brachten katten mee van huis die het muizenleger uitdunden. Van Malsen fungeerde ook enkele keren als gids voor bezoekers. Toen op een keer een vaarsjtieger (Hoofdopzichter) zijn vrouw de mijn wilde laten zien, vroeg hij van Malsen of deze de lier van de open kiebelton (schachtton) wilde bedienen en zei daarbij: "Rem onderweg eens flink af!" De man wilde zijn vrouw de stuipen op het lijf jagen, omdat hij zag dat ze bang was.. Toen het bezoek weer boven kwam vroeg de man aan Gerrit, "ruik je niets?" Gerrit lacht nu nog. Hij rook poep, de kakmadam had in haar broek gedaan.

Hij begon zijn werk als 14 jarige jongen op de Emma en werd te werk gesteld op de kolenzeverij.

Hij begon zijn werk als sleper bij het kolentransport in de grondgalerijen. Hij mende paarden, dreef steengangen en was 17 jaar werkzaam bij het toezicht.

Op 51-jarige leeftijd verliet hij de Emma, waar hij was opgeklommen tot meesterhouwer, dienstdoende opzichter. Zijn rug was versleten en de longen aangetast door steenstof. Het gezin van Malsen woonde in Mariarade op de Paadweg. Hij was een trouwe bezoeker van de voetbalclub Mariarade waar zijn zoon Peter doelman was bij de jeugd, samen met mijn jongste broer Zef. De elftalleiders waren Jan Schoonbrood en Emiel Bernardi. Toen Gerrit later een longbloeding kreeg moest hij verhuizen naar een bejaardenwoning in Amstenrade.

Bronnen: Interview boek 'Koele en Koempels' blz. 84-87.

'Het zwarte Leven' Pierre Heijboer

Jeugdherinneringen van Emiel Bernardi

OPSPORING VERZOCHT

Op de vraag in onze vorige editie naar de namen op de foto van S.V. Hoensbroek heeft Frans Daemen gereageerd.

Wij herkenden nog, staand v.l.n.r., de eerste voetballer, Hendrik Moonen, en als laatste in deze rij Twan Hoenen, zittend als tweede van links Huub Driessen en als laatste Cep Stalman?

Volgens Frans Daemen zijn zittend v.l.n.r.: de 3de persoon Hub

Hermans uit de Hoofdstraat, zoon van de koster Frans Hermans.

Naast hem André Brouwers? van de Akerstraat Hoensbroek.

LÉON MEESSEN OPTOMETRIE

Kouvenderstraat 17
6431 HA Hoensbroek

☎ 045-5212587

BEGUNSTIGERS OOS GEBROOK

CADMUS FINANCIAL GROUP B.V.	HOENSBROEK
M. L'ORTYE	AMSTENRADE
PUNCTUA & PARTNERS - ACCOUNTANTS	HOENSBROEK
THE READ SHOP VROMEN	HOENSBROEK
C. VAN TILBURG	HOENSBROEK
VAN MELICK - HEERLIJK UIT HOENSBROEK	HOENSBROEK

moonen | BOUW BV
BOUWKUNDIGADVIES

CADMUS
FINANCIAL GROUP BV

L'Ortye

Ogenlust
*BLOEMSIERKUNST
WWW.OGENLUST.COM

SCHADENET - KOENEN

Breukerweg 178

6412 ZL Heerlen

 045-5215450